



Talolliset ja talottomat

Onko ryhmien ja laitosten vastakkainasettelun aika ohi?

Viime aikoina on jälleen kovasti viritelty keskustelua kulttuurin rahoituksesta: pitäisikö rahoitus kohdistaa seiniin vai sisältöön? Teatterikentän kiista kärjistetään julkisuudessa laitosteattereiden ja vapaan kentän ryhmien välille. Tänä vuonna alkava Tekijä-hanke alkaa yhdistää kotimaisen teatterikentän voimia.

TEKSTI Eeva Kemppi

Kentältä – sekä niin sanottujen kiinteiden että ryhmämuotoisten teattereiden edunvalvontajärjestöistä – on alkanut kuulua konsensuksen ääniä. Sekä Suomen Teatterit ry:n toimitusjohtajan **Matti A. Holopaisen** että Teatterikeskuksen toiminnanjohtajan **Maaria Rantasen** mukaan laitosteattereiden ja vapaiden ryhmien asetelmat ja niihin liittyvä draama syötetään ulkoapäin.

Holopaisen mukaan "keskustelu on pinnalista ja tuntuu, että keskustelijat eivät tunne kentän toimintaa".

Rantasen mukaan kiinteiden teattereiden ja vapaiden ryhmien välinen vastakkainasettelu liittyy 1990-luvun keskusteluun ja kriisiin, jonka teatteri- ja orkesterilain voimaantulo aiheutti.

"Laki jakoi kentän kahtia rahoitusmallin mukaan, mutta 2000-luvulla toiminta on muuttunut jo niin paljon, että käytävä keskustelu tuntuu ajastaan jäljessä olevalta, eivätkä sitä enää ylläpidä kentän toimijat vaan tietyt mediat."

Aikanaan vastakkainasettelu oli hyvin voimakasta. Kun Espoon Kaupunginteatterin nykyinen johtaja **Jussi Helminen** oli perustamassa Ahaa Teatteria 1970-luvun alussa, hän muistaa julistaneensa yhteispohjoismaisen teatteriseminaarin alustuksessa:

"Laitosteatteri on perseessä oleva laho oksa, joka tukkii luonnolliset toiminnot."

Myöhemmin monia laitosteattereita johtanut Helminen näkee, että "vastakkainasettelu johtuu ryhmistä ja heidän pyrkimyksistään kentälle, rahapatojen ääreen".

Kotkan Kaupunginteatterin johtaja **Ilkka Laasonen** on yhtä mieltä siitä, että kyse on rahasta.

"Ryhmät kituuttelevat tilapäisen ja vajaan rahoituksen turvin. Mutta toisaalta vallalla on käsitys, että kiinteät teatterit rypevät rahassa tai ainakin kuluttavat resurssiaan rakennuksiin ja rakenteisiin."

Laitosten haukkuminen kultapossukerhoiksi ja toimijoiden ajaminen vastaleireihin ei kuitenkaan vie mitään eteenpäin. Vastakkainasettelu on usein ajanut osapuolet tiukasti omiin poteroihinsa ja puolustamaan saavutettuja etuja.

Kajaanin ja Jyväskylän Kaupunginteattereita johtaneen **Aila Lavasteen** mielestä julkinen huuto siitä, että kaikki merkittävä taide tapahtuu laitosten ulkopuolella, on ajanut ne puolustusasemiin.

"Se ei ole hedelmällistä laitosten kehittä-

miselle, koska siten ihmiset takertuvat vain tiukemmin kiinni totuttuun. Pienen maan pieni teatterikenttä tappelee keskenään, kun todelliset viholliset ovat muualla."

Holopainen tähdentää tilanteen muuttuneen.

"En väitä, ettenkö olisi itsekin takavuosi-na provosoitunut kun provosoiitiin. Mutta tosiasia on, että eri leireissä oleminen ei auta ketään, ja voimavarat menevät siten hukkaan."

Rantasen puolestaan muistuttaa, että toisen tuki ei ole toiselta pois, vaan esimerkiksi laitosten rahoitus tuo työmahdollisuuksia koko kentälle.

"Nykyisten rakenteiden tai rahoitusjärjestelmien purkamista ei halua kentällä kukaan, vaan tavoitteena on yhdessä kehittää uudenlaista toimintaa ja uudenlaisia tukimuotoja entisten rinnalle."

Rantasen mukaan vastakkainasettelun lietsominen on kulttuurin vastaista puhetta.

"Pitäisi puhua kulttuurin arvosta itsessään sekä siitä, miten paljon enemmän siihen pitää satsata."

Yhteistyötä ja vierailutoimintaa on ollut aina, mutta aivan viimeaikoina teatteriväki kokee ilmapiirin muuttuneen ja yhteistyöhalukkuuden kasvaneen. Rantasen mukaan muutos liittyy ainakin näyttelijöiden ja ohjaajien päätöksien lisääntymiseen – teatterintekijät työskentelevät vuoroin kiinteissä teattereissa, vuoroin vapaalla kentällä.

"Samaan aikaan monet vapaita ryhmiä perustaneet ohjaajat ovat siirtyneet työskentelemään kiinteiden teattereiden johtajina."

Helminen mukaan muutosta on vauhdittanut myös tarjonnan kasvu. Ryhmäteattereiden ensimmäisen aallon aikana niillä oli uutta yleisöä valloitettavana, nyt laitokset ja ryhmät kamppailevat paljolti samoista yleisöistä.

Tällä hetkellä käynnissä on monia yhteistyöhankkeita. Uranuurtajina ovat muun muassa Teatteri Turmio, teatteriohjaajien muodostama yhteisö sekä ohjaaja **Saana Lavasteen** ja tuottaja **Saara Rautavuoman** perustama, valtakunnallisesti toimiva Teatteri 2.0. Molempien tavoitteena on toimia teatterialan verkostojen mahdollistajana ja lisätä yhteistyötä laitosten ja ryhmien välillä.

Tekijä-hanke pyrkii yhdistämään

Tänä vuonna käynnistyy kolmivuotinen pilottihanke nimeltään "Tekijä". Se on kiinteiden teattereiden ja vapaiden ryhmien kiertuejärjestelmän ja yhteistoiminnan kehittämiprojekti. Hanke sai alkukipinänsä

vallitsevasta tilanteesta teatterikentällä. Sen avulla sekä Teatterikeskus että Suomen Teatterit ry halusivat ryhtyä kehittämään yhteistyötä käytännön tasolla. Mukana on myös Baltic Circle -asiantuntijaverkosto, jolla on kokemusta kansainvälisestä yhteistyöstä ja EU-projekteista.

Tampereen Tutkivan teatterityön keskus pyydettiin mukaan organisoimaan hanketta ja järjestämään rahoitusta. Keskusten johtajan **Mika Lehtisen** mukaan ajatus kiertue-toiminnasta ja yhteistyöstä ei ole uusi, mutta tässä ajassa suorastaan välttämätön.

"Ekologinen kellomme tikittää. Esitysten eliniän pidentäminen, tilojen tehokas käyttö ja ajatusten sekä resurssien jakaminen ovat jo arvoja sinänsä."

Tekijä-hankkeen tavoitteena on vakiinnuttaa yhteistyökäytäntöjä ja lisätä sen suunnitelmallisuutta, nopeutta ja kannattavuutta sekä vierailijoille että isännille. Laitosteattereiden ohjelmisto monipuolistuu vierailujen myötä ja vapaille ryhmille tarjoutuu mahdollisuus pidentää esitystensä elinkaarta ja esiintyä uusille yleisöille.

Vapaat ryhmät toimivat pääsääntöisesti pääkaupunkiseudulla, ja vierailut maakunnissa laajentavat sekä paikallisten toimijoiden että vierailevien ryhmien näkemyksiä ja kokemuksia. Yleisöille ne tarjoavat ennen muuta taiteellisen tarjonnan monipuolisuudesta.

Onko aika kypsä?

Jussi Helminen näkee yhteistyön suurimpina haasteina kiinteiden teattereiden vakiintuneen yleisösuhteen sekä raha- ja aikataulukysymykset. Ilkka Laasonen taas katsoo kysymystä taiteen tuottamisen näkökulmasta.

"Yhteistyössä täytyy sovittaa yhteen kaksi erilaista tapaa tehdä teatteria: kiinteiden teattereiden repertuaarimalli ja ryhmien tai projektien produktiokohtainen malli."

Teatterintekijät kokevat, että erot laitosten ja ryhmien välillä eivät ole niinkään taiteellisissa sisällöissä vaan tuotantotavoissa ja resursseissa. Haasteena onkin kahden erilaisen toimintakulttuurin kohtaaminen.

Mika Lehtinen uskoo, että aika on kypsä oppimiselle.

"Toivottavasti olemme matkalla kohti läpinäkyvämpiä aikoja, jolloin on helpompaa nähdä avoimemmin myös omista poikkeavia työprosesseja ja toimintatapoja."

Matti A. Holopainen muistuttaa, että aina kun kaksi toimintakulttuuria kohtaa, omat toimintatavat joutuvat haastetuiksi, ja siten opitaan väistämättä uutta.

"Vaikka uuden oppiminen on hankalaa ja

pelottavaakin, tämä on hieno mahdollisuus molemmille osapuolille."

Tekijä-hankkeen yhtenä tavoitteena on tuottaa tietoa kentän yhteistyömahdollisuuksista. Tarkoitus on koota kokemuksia siitä, mikä jo toimii ja missä on parantamisen varaa. Tietoa tarjotaan sekä kentän että päättäjien ja rahoittajien käyttöön.

"Tarkoitus on, että hanke jatkuu kolmen pilottivuoden jälkeenkin", Holopainen sanoo.

"Nyt Opetusministeriön pitäisi olla tarkkana ja seurata mitä projektissa tapahtuu, sillä tästä voi kehkeytyä toimiva ja edullinen tapa lisätä ja monipuolistaa kulttuuritarjontaa ympäri maata sekä kehittää teattereiden toimintaa."

Ryhmiä laitosten adoptoitaviksi

Kun Tekijä-hanke on juuri käynnistymässä, on aika visioida ja haaveilla.

"Tekijä-hanke vastaa ministeriön tavoitteita, mutta kyse ei ole ylhäältä päin keksitystä ideasta, vaan se on syntynyt kentän omista tarpeista ja innostuksesta", arvioi Maaria Rantanen.

Helminen unelmoi, että nyt vihdoinkin syntyisi järjestelmä, joka mahdollistaisi kaikenlaisen teatterin esittämisen ja kokemisen kaikkialla Suomessa.

"Eikä vain suomalaisten ryhmien esityksiä vaan myös ulkomaisten."

Laasonen toivoo, että taiteilijavaihdot ja tapaamiset antaisivat taiteilijoille lisää paukkuja oman työn tekemiseen.

"Olisi hienoa, jos maakunnassa toimivat teatterit voisivat vaikkapa adoptoida jonkin vapaan ryhmän."

Kenttää jäytävä vastakkainasettelu näkyy edelleen termien kiistanalaisuudessa. Mistä vapaa ryhmä on vapaa, ja onko kiinteä teatteri aina paikallaan?

Mika Lehtinen toivoo, että matkan varrella uskallettaisiin keskustella syvemmin vapaista ryhmistä, kiinteistä teattereista, laitosteattereista, vierailuteattereista, ammattimaisista teatteriryhmistä ja muista teatterien organisaatiomuodoista.

"Ilman, että heti alussa syntyy kiistelyä käytetystä termistä."

Lehtinen haaveilee myös hetkestä jonkin pilottikiertue-esityksen jälkeen.

"Paikallinen katsoja kävelee edelläni. Kuulen hänen sanovan seuralaiselleen, että olipa hienoa, kun juuri tämä esitys oli saatu vierailemaan täällä. Jos vielä kuulen vierailevan esityksen taiteilijoiden ja teatterinjohtajan sopivan Tekijä-hankkeen ulkopuolelle uutta yhteistyötä, niin poistun vaivihkaa myhäillen paikalta." •

KIRJOITTAJA ON VAPAA TOIMITTAJA.

Mikä YHDISTÄVÄ TEKIJÄ?

• **TEATTERIALA JAKAUTUU** kahteen ryhmään: pysyvällä valtionosuusrahoituksella toimivat kiinteät teatterit (vos-teatterit) ja harkinnanvaraisella tuella/omarahoituksella toimivat vapaat ammattiryhmät. Kahden kentän yhteistyö on satunnaista ja epäsystemaattista.

• **TEKIJÄ** – Turnénätverk för Teater on kiinteiden teattereiden ja vapaiden ryhmien kiertuejärjestelmän ja yhteistoiminnan kehittämishanke vuosille 2010–2013.

• **TAUSTAORGANISAATIOINA** ovat Suomen Teatterit ry, Teatterikeskus ry, Produforums Vänner r.f., Baltic Circle, Tutkivan teatterityön keskus, Novia ja Mertropolia Ammattikorkeakoulut

• 895 000 euron hankkeen rahoituksesta 72% tulee Euroopan sosiaalirahastolta

• **MUKANA** alustavasti 15 kiinteää teatteria ja 29 teatteriryhmää

• **KIERTUETOIMINTA** ja yhteistyö on vapaille ryhmille mahdollisuus kasvattaa omarahoitusosuutta ja liiketoimintaa.

• **TAVOITTEINA** ovat:
-kulttuuripoliittinen asennemuutos: hanke lieventää teatterin rahoitusrakenteista aiheutunutta kahtiajakoa vapaiden ja kiinteiden teattereiden välillä

-toimivan valtakunnallisen teatterikiertue- ja yhteistyöverkoston kehittäminen

-vapaiden ryhmien esitysten yleisöpohjan laventuminen, esityskauden piteneminen sekä ryhmien ja freelance-toimijoiden liikkuvuus

-kiertuetoimintaan erikoistuneiden agentuurien perustaminen, teatterialan tuottajien osaamisen kasvattaminen, esitysmyyntikokemuksen lisääminen ja sopimuskäytäntöjen ja toimintatapojen rakentaminen ja kehittäminen

• **TOIMINTAMALLEINA** ovat:
-yli sata pilottikiertuetta Suomessa, lisäksi Baltian ja Ruotsin kiertueet ja yksi muun Euroopan kiertue
-kansainväliset yhteistyömallit ja -kokeilut
-uusien liiketoimintamallien ja -mahdollisuuksien kartoittaminen
-koulutus alan toimijoille
-tulosten levittäminen teatterikentälle/ verkkoportaalien rakentaminen